

100

LIETUVOS
RAUDONASIS KRYŽIUS

VYRESNIO AMŽIAUS ŽMONIŲ POTENCIALAS SAVANORIŠKAI VEIKLAI IR PAGALBA VIENIŠIEMS VYRESNIO AMŽIAUS ŽMONĖMS

Tyrimo ataskaitos santrauka

Parengta vykdant projektą „Geri kaimynai – stipri bendruomenė“, finansuotą pagal Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministerijos priemones

Užsakovas: Lietuvos Raudonojo Kryžiaus draugija

Vykdytojas: Lietuvos socialinių tyrimų centras

Tyrimą atliko ir ataskaitą rengė:

Inga Gaižauskaitė

Sonata Vyšniauskienė

Vilnius 2019

Tyrimas vykdytas bendradarbiaujant Lietuvos Raudonojo Kryžiaus draugijai ir Lietuvos socialinių tyrimų centrui, vykdant projektą „Geri kaimynai – stipri bendruomenė“, finansuotą pagal Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministerijos priemones. Tyrimas vykdytas 2018 m. gruodžio – 2019 m. sausio mėn.

Siekiant geriau suprasti vienatvės vyresniame amžiuje reiškinį ir įvertinti vyresnio amžiaus žmonių savanoriškos veiklos potencialią Lietuvoje, buvo atliktas sociologinis tyrimas taikant tikslinės grupės diskusijos (*focus grupės*) metodą. Tyrime dalyvavo priešpensinio arba jau sulaukę pensinio amžiaus žmonės, gyvenantys diskusijoms pasirinktuose miestuose, kuriuose veikia Lietuvos Raudonojo Kryžiaus draugijos skyriai. Iš viso vyko 8 diskusijos, kuriose dalyvavo 88 žmonės.

Tyrimo ataskaitos santraukoje pateikiami susisteminti kokybiniai duomenys, išskiriant pagrindines diskusijose aptartas temas. Atkreipiame dėmesį, kad pastebėjimai, išvados ir pasiūlymai remiasi tyrimo dalyvių – esamų ar potencialių savanorių – patirtimis (taigi, neapima kitų tikslinių grupių, pvz., skyrių vadovų, vietos bendruomenių, pačių vienišų vyresnio amžiaus žmonių perspektyvų).

GEROVĖ IR SUNKUMAI VYRESNIAME AMŽIUIJE

Gerovė vyresniame amžiuje siejama su įvairiais veiksniais (žr. 1 pav.), tačiau *sveikatos būklė*, *socialinių ryšių tinklas*, bei *asmeninės žmogaus nuostatos* labiausiai veikia bendrą gyvenimo vyresniame amžiuje vertinimą. Diskusijų metu šie veiksniai kartojosi aptariant sunkumus, su kuriais tikėtina susiduria vyresnio amžiaus žmonės, vienatvės vyresniame amžiuje reiškinį bei pagalbos vienišiams vyresnio amžiaus žmonėms poreikį. Gera sveikata (arba bent pakankama būti savarankišku), platesni ir glaudesni vyresniame amžiuje turimi (išlaikyti) socialiniai ryšiai (su šeimos nariais, kaimynais, draugais, (buvusiais) kolegomis ir pan.) bei labiau pozityvios (optimistinės) asmeninės nuostatos sudaro prielaidas „geram senėjimui“, aktyvumui bei gebėjimui išvengti, iš(si)spręsti ar lengviau susitaikyti su sunkumais vyresniame amžiuje. Tuo tarpu sveikatos problemos (ypač tuomet, kai dėl sveikatos būklės žmogus tampa priklausomu nuo kitų pagalbos (priežiūros)), socialinių ryšių stoka bei labiau negatyvios asmeninės nuostatos (pvz., pesimizmas, uždarumas) sunkina gyvenimą vyresniame amžiuje, sąlygoja vienišumo jausmą bei sustiprina pagalbos poreikį. Ypač jautriai aptartas nenoras (baimė) vyresniame amžiuje „tapti našta“ – tai yra, atsidurti tokioje (sveikatos) būklėje, kuomet tampama priklausomu nuo kitų žmonių, jaučiamasi apsunkinant jų gyvenimą.

Aptariant sunkumus, su kuriais visų pirma siejamas senėjimas, atsikartoja veiksniai, susiję su gerove vyresniame amžiuje: sveikatos būklė, (ne)tapimas priklausomu nuo aplinkinių žmonių, galimas vienišumas ir kt. (žr. 2 pav.). Diskusijų metu pasikartojančiai aptarta pagarbos stoka vyresnio ir ypač garbaus amžiaus žmonių atžvilgiu sveikatos priežiūroje įstaigose (tyrimo dalyviai pateikė įvairių pavyzdžių, kuomet su nepagarbiu elgesiu, išankstinėmis neigiamomis nuostatomis susidūrė tiesiogiai (asmeniškai) ar lydint kitus vyresnio amžiaus žmones). Įvairios gydytojų ir kito personalo išsakomos pastabos, pašiepiantys komentarai, nemandagus elgesys, dėmesio stoka žeidžia vyresnio amžiaus žmonių orumą: „<...> sako – tai kiek, močiute, tau metų? Sako – 87. Uoj, močiute, tai tavo amžiaus jau seniai visi po velėna. Mediko pasakyta“ (F1D9).

Vis tik apibendrinant, diskusijų dalyvių sampratos ir patirtys rodo, kad nemenki skirtumai susiję su asmeninėmis žmogaus nuostatomis, tuo, kaip jis gyveno anksčiau, kokius ryšius palaikė ar nepalaikė su artimaisiais, kaimynais, kitais žmonėmis, kokie yra asmeniniai poreikiai bei gebėjimas prisitaikyti prie su amžiumi vykstančių pokyčių ir eilės kitų aplinkybių.

1 pav. Veiksniai, siejami su gerove vyresniame amžiuje

2 pav. Su vyresniu amžiumi siejami sunkumai

VIENTVĖ VYRESNIAME AMŽIUJE: SAMPRATOS, SUNKUMAI, SPRENDIMO GALIMYBĖS

Pagalbos vienišioms vyresnio amžiaus žmonėms poreikis yra didelis: tyrimo dalyviai sutartinai tvirtino, kad jų gyvenamose vietovėse tokių asmenų yra daug, kai kuriose grupėse pabrėžta, kad tai visų pirma vienišos vyresnio amžiaus moterys. Tačiau taip pat išryškėjo, kad trūksta realios informacijos apie tai, kiek iš tiesų yra vienu gyvenančių vyresnio amžiaus žmonių, ypač tokių, kuriems pagalbos reikia, bet apie juos nėra nežinoma.

Tarp pagrindinių veiksnių, kurie lemia, kad vyresnio amžiaus žmonės gyvena vieni, buvo minima emigracija (paprastai – vaikų emigracija į užsienį), sutuoktinio (partnerio) mirtis, šeimos narių (vaikų, giminių) gyvenimas kitoje, nutolusioje gyvenamoje vietovėje, bendras socialinių ryšių tarp žmonių susilpnėjimas (pvz., kaimynai nebepažįsta vieni kitų).

Tačiau gyvenimas vienam nėra tiesiogiai siejamas su sunkumais ir vieatve. Svarbus aspektas yra individuali vieno gyvenančio asmens situacija. Jei asmuo yra pajėgus savimi pasirūpinti, gyvenimas vienam nėra siejamas su vieatve tik kaip neigiamu reiškiniu. Aptartos teigiamos tokio gyvenimo savybės: nepriklausomybė, galimybė netrukdomai užsiimti savo mėgstamomis veiklomis, pagal savo poreikius planuoti laiką, galimybė susitelkti į save (pvz., apgalvoti savo poreikius, savo norus) ir pan. Kai kurie tyrimo dalyviai pripažino, kad dėl sudėtingų ankstesnio gyvenimo patirčių šiuo metu mėgaujasi savo vieatve. Taip pat vienas gyvenantis, tačiau pakankamai geros sveikatos, aktyviai veikti nusiteikęs vyresnio amžiaus žmogus bus linkęs ir labiau gebės (iš)vengti vieatvės – ieškos dominančių užsiėmimų, bendravimo galimybių, bus linkęs padėti kitiems.

Labiausiai vieatvė kaip problema siejama su situacijomis, kai žmogus negali pats savarankiškai savimi pasirūpinti ir (arba) ne(be) turi pakankamo socialinių ryšių tinklo. Pabrėžiama, kad svarbu ne tik materialinis aprūpinimas ar būtinė pagalba, bet ir bendravimo poreikio patenkinimas. Tyrimo dalyviai apibūdino situacijas, kai vieni gyvenantys žmonės turi arčiau ar toliau gyvenančių giminių ar gyvena su šeimos nariais (pvz., sutuoktiniu, vaikų šeima), tačiau vis tiek jaučiasi vienišai, nes neturi su kuo reguliariai bendrauti, didžiąją dalį dienos praleidžia vieni. Taip pat vienišai žmonės neretai yra linkę atidėti būtines pagalbos poreikius (pvz., sukapti malkas ar pan.) dėl galimybės tiesiog pabendrauti su atėjusiais padėti.

Apibendrintai galima teigti, kad tyrimo dalyviai vieatve laiko tokias situacijas, kai asmuo nėra pajėgus savimi pasirūpinti ir (arba) ne(be) turi savo pirminiame socialiniame rate žmonių, kurie galėtų suteikti pagalbą, tiek materialinę, buitinę, tiek patenkinti reguliaraus bendravimo poreikį.

Nors vienatvė įvardijama kaip viena labiausiai aktualių problemų vienu gyvenančių (arba vienišais besijaučiančių) vyresnio amžiaus žmonių tarpe, šis reiškinys nėra vienasluoksnis. Diskusijose buvo aptariami įvairūs pavyzdžiai, kai vienas gyvenantis žmogus nesijaučia vienišu arba atvirkščiai, gyvenantis su šeima (vaikais, anūkais, sutuoktiniu) jaučiasi vienišu. Kartais vienatvė yra žmogaus asmeninis pasirinkimas. Sąlyginai galima išskirti keletą skirtingų su gyvenimu vienam ir (arba) vienišumo jausmu susijusių situacijų bei jų vertinimų (žr. 3 pav.).

Kai vienatvė, tikėtina, yra paties vieno gyvenančio žmogaus apsisprendimas

„Nu bet kito žmogaus būdas toks, pasirenka jis pats, kad jis nenori nei pas vaikus, tikrai yra tokių žmonių“ (F2D12)

Kai vienas gyvenantis (vienišas) žmogus savo vienatvės problemą išsisprendžia pats

Žmogus aktyviai ieško galimybių bendrauti, realizuoti savo pomėgius, rasti naujų užsiėmimų, prisijungti prie organizacijų veiklos ir pan.

Kai vienas gyvenantis (vienišas) žmogus dėl tam tikrų savo asmeninių nuostatų pagilina savo vienatvę, nepriima galimos pagalbos

„Yra vienišų katrie ir nori būti vieniši ir nenori pagalbos priimt <...> Pumpt duris ir užtrenkė, nu tai kokią gali duot pagalbą tokiam žmogui?“ (F8D9)

Kai žmogus gyvena ne vienas, tačiau jaučiasi vienišu

„<...> pasiilgę žmonių, bendravimo, nors ir kartu su vaikais gyvena, vis tiek – vaikai dirba ir dienos metu jie yra vieniši. Ne vienas, o vienišas“ (F3D8)

3 pav. Vienatvės ir jos vertinimo vyresniame amžiuje situacijos

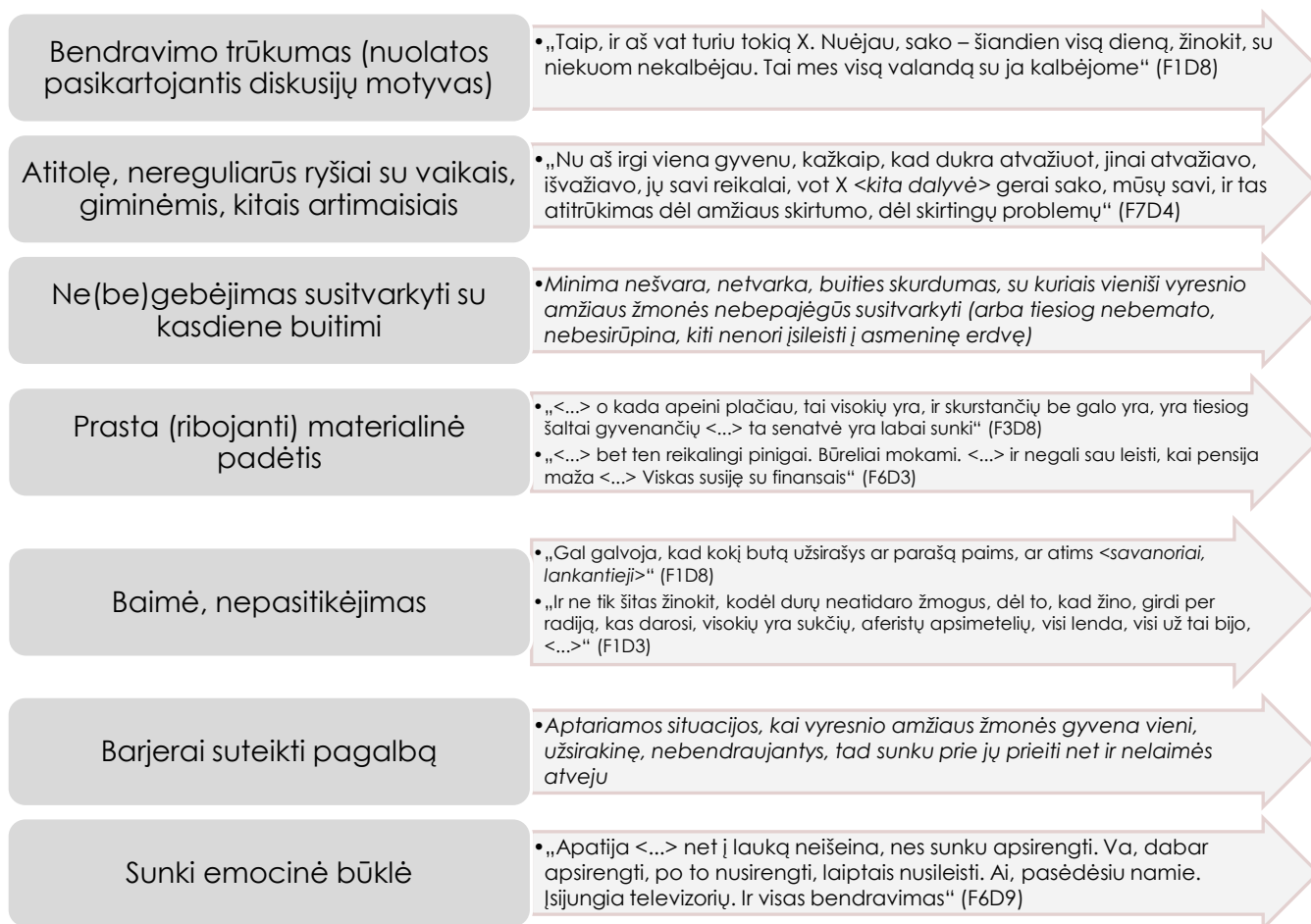
Diskusijose pabrėžiama, kad vieno gyvenančio žmogaus vienatvė kaip pasirinkimas galima tol, kol žmogus pajėgus savimi pasirūpinti. Kuomet žmogaus sveikata, galimybė judėti, kiti pajėgumai sumenksta, pagalba vienišiemis vyresnio amžiaus žmonėms tampa ypač aktuali.

Apibendrintai, diskusijos rodo, kad vienišumo problema yra aktuali, paplitusi. Tačiau jos apraiškos skirtingos, kaip ir skirtingos žmonių asmeninės savybės bei situacijos, o tai sąlygoja pagalbos poreikį bei tinkamiausias pagalbos formas.

Galvojant apie būdus, kurie leistų efektyviausiai organizuoti ir suteikti pagalbą vienišiemis vyresnio amžiaus žmonėms, naudinga atsižvelgti į diskusijų metu dalyvių įvardintas sąlygas, kurios sustiprina vienišumo jausmą bei, tikėtina, pagalbos poreikį. Galima teigti, kad yra tam tikras „sezoniškumas“: vienatvė labiausiai pasijaučia vakarais, naktį, žiemą, per šventes. Švenčių dienomis pagalbos poreikis ypač aktualus, nes yra nedarbo dienos socialines paslaugas teikiantiems

darbuotojams ir tikėtina, kad vieniši žmonės lieka be pagalbos (priežiūros). Papildomai pagalbos gali prireikti ir tuomet, kai apskritai vienas gyvenantis žmogus dar galėtų savimi pasirūpinti, tačiau dėl išorinių judėjimą ribojančių aplinkybių to padaryti ne(be)gali. Pavyzdžiui, žiemą vyresnio amžiaus žmonių savarankiškumą riboja slidžios gatvės. Daugiabučiuose gyvenančių vyresnio amžiaus žmonių savarankiškumą riboja nepritaikyta aplinka (visų pirma – laiptai).

Visi diskusijų dalyviai turėjo vienokios ar kitokios patirties, susijusios su pagalba vienišioms vyresnio amžiaus žmonėms. Remiantis šiomis patirtimis, galima apibendrinti pagrindinius sunkumus, kurie kyla vienišioms vyresnio amžiaus žmonėms (žr. 4 pav.). Sunkumus, su kuriais susiduria vieniši vyresnio amžiaus žmonės, gali paaštrinti įvairios vyresnio amžiaus žmonių baimės, ne(be)galėjimas prisitaikyti prie aplinkos ar technologijų pokyčių (pvz., atsisakymas / baimė / nenoras naudotis telefonu; baimė / nenoras įsileisti į namus; nemokėjimas naudotis kompiuteriu). Dar vienas diskusijose aptartas aspektas – vienišumą gali sąlygoti ir *prisirišimas prie savo namų*. Vyresnio amžiaus žmonės gali norėti gyventi (likti) savo namuose, net jei gyvens vieni. Barjeru bendravimui, pagalbai gali būti vienišo žmogaus charakteris.

4 pav. Sunkumai, su kuriais susiduria vieniši vyresnio amžiaus žmonės

Pagalbos vienišioms vyresnio amžiaus žmonėms poreikis ir teikimo galimybės

Diskusijose dalyvavę savanoriai ir (ar) savarankiškai vienišus vyresnio amžiaus žmones lankantys dalyviai minėjo tokias reikalingos pagalbos formas: nueiti į parduotuvę (nupirkti maisto); nueiti į vaistinę (nupirkti vaistų); sumokėti (komunalinius) mokesčius; paimti pinigų iš bankomato; sutvarkyti kambarį, gyv. plotą; pagaminti valgį; pamaitinti; aprūpinimas šildymo priemonėmis (malkos), vandeniui (kaime); užrašymas pas gydytojus, palydėjimas pas gydytojus; padėti nusiprausti, kita asmeninė higiena; pamaitinti, prižiūrėti naminius gyvūnus; padėti su(si)tvarkyti tuos reikalus, kurie veikia per įvairias e-sistemas.

Pastaroji pagalba ypač aktuali vyresnėse amžiaus grupėse – daugelis aktualių socialinių (pvz., Sodros informacija), sveikatos (pvz., užsirašymas pas gydytoją), kitų (pvz., bankų, apmokėjimo už komunalines paslaugas) paslaugų prieinamos tik per e-sistemas, kuriomis dalis vyresnio amžiaus žmonių nėra pajėgūs naudotis. Tai gali būti rimtu barjeru paslaugoms gauti ar netgi kasdienėms reikmėms patenkinti.

Diskusijos apie tai, *kas ir kaip šiuo metu teikia / galėtų / turėtų teikti pagalbą vienišioms vyresnio amžiaus žmonėms* rodo, kad pagalba teikiama labai įvairiai, ne visada aiški riba tarp kasdienės, individualios pagalbos, savanorystės bei pagalbos, kuri suteikiama kaip (mokamos) socialinės paslaugos. Remiantis diskusijomis galima išskirti keletą svarbių pagalbos šaltinių ir su jais susijusių privalumų ar sunkumų. Ši informacija atskleidžia, į ką reikėtų atkreipti dėmesį apmokant savanorius, kokiems galimiems sunkumams, barjerams jie turėtų būti pasirengę, kokios yra neišnaudotos bendradarbiavimo su kitomis organizacijomis, institucijomis galimybės.

Šeima. Kaip pagalbos šaltinis visų pirma matoma šeima, kiti artimieji, giminės. Jei tokių artimųjų nėra, svarbiu pagalbos šaltiniu laikomi kaimynai ir kiti pažįstami žmonės. Vis tik būtent šeima visų pirma turėtų rūpintis vyresnio amžiaus artimaisiais.

Tačiau diskusijose pakartotinai buvo paminima ir tai, kad *šeima ne visada suveikia* kaip efektyvus pagalbos šaltinis, kartais netgi atvirksčiai – pagalbos labiau ieškoma už šeimos ribų. Artimieji ne visada pajėgūs suteikti pagalbą (ypač – pakankamai patenkinti bendravimo poreikius), kaip jau minėta – gana dažnai artimieji negyvena kartu (šalia), galimos įtampos tarp šeimos narių ar nenoras jaustis našta artimiesiems. Paminėtina ir tai, kad šeimos nariai gali būti ir barjeru bendravimui, pagalbai – tai yra, riboti vienišo, slaugomo asmens galimybes bendrauti su žmonėmis už šeimos rato.

Kaimynystė. Diskusijose buvo pabrėžiama *geros kaimynystės* svarba: būtent kaimynai yra (gali būti) pirmasis šaltinis (su)žinantis apie pagalbos vienišioms vyresnio amžiaus žmonėms poreikį bei galintis tokią pagalbą suteikti arba surasti, kas galėtų suteikti. Kaimynai svarbūs ir sprendžiant

vienatvės klausimą – tai yra, patenkinant bendravimo poreikį. Iš kitose pusės, jei artimų kaimynų nėra ar kaimynai nepažįsta vieni kitų, nepalaiko gerų santykių – tuomet vienatvės rizika yra didesnė.

Socialinės paslaugos ir pagalbos projektai. Diskusijų metu aptartos įvairios programos (veikiančios per socialinės paramos sistemą), kurios skirtos padėti vienišioms vyresnio amžiaus žmonėms: lankymo programos, buitinės pagalbos paslaugos ir pan. Iš vienos pusės, dalyviai sutaria, kad tokios programos yra būtinos, reikalingos. Iš kitos pusės, jų patirtys rodo, kad šios programos ne visada pasiteisina, ne visiems yra prieinamos (ypač tos, kurios yra mokamos arba kuomet žmogui realiai pagalbos reikia, tačiau pagal socialinės paramos sistemos kriterijus jam pagalba nepriklauso), o kartais jų laikinumas gali būti labiau žalingas vyresnio amžiaus žmonių gerovei, nei naudingas.

Diskusijų metu vieningai nesutarta, kaip veikia (turėtų veikti) pagalba, kurios metu tvarkoma buitis – kai kurie dalyviai girdėję, kad tokios paslaugos mokamos, kiti – kad nemokamos. Tačiau sutariama, kad mokamos paslaugos yra prieinamos ne visiems. Iš kitos pusės, ne visi vyresnio amžiaus žmonės, net ir negalėdami susitvarkyti su buitimi, linkę leisti ar džiaugtis tuo, kad savanoriai, kiti pagalbą teikiantys asmenys „lenda“ į jų privačią erdvę, pakeičia jų „tvarką“.

Svarbus diskusijose išreikštas rūpestis susijęs su galimybėmis teikti *tęstinę pagalbą* – vieniši žmonės pripranta prie juos lankančiųjų, pripranta prie tam tikro lankymo „tvarkaraščio“ ir jei nebėra galimybių tokią pagalbą tęsti, dalyvių teigimu, tai neigiamai veikia lankomų žmonių gerovę. Dalyviai mini projektus, kuriuose jie dalyvauja (-avo) per socialinės paramos sistemą (pvz., „asmeninio asistento“). Dalyvių manymu, tokie projektai labai pasiteisino. Tačiau tai, kad jie yra ribotos trukmės, gali sukurti įtampą. Lankomas vienišas žmogus prisiriša prie lankančiojo, ir tai, kad projektui pasibaigus lankymas irgi pasibaigs, kelia nemenką rūpestį abiem pusėms. Lankomas žmogus pergyvena, kad vėl bus vienišas, lankantysis jaučia negalintis atsakyti žmogui, kuris tikisi (netgi prašo) tęsti apsilankymus projektui pasibaigus.

Taigi, jei yra pradedama teikti pagalbą vienišam vyresnio amžiaus žmogui, turėtų būti sukurtos sąlygos, kaip tokia pagalba galėtų būti ilgalaikė, tęstinė. Jei lankosi savanoriai, turėtų būti užtikrinama, kad tai ilgalaikis lankymas; jei pagalba tiekama per socialinės paramos sistemą, projektus, užtikrinti, kad jie yra nuolatiniai, ilgalaikiai, be pertrūkių. Į tai būtina atsižvelgti planuojant veiklas. Dalyvių manymu, projektai turėtų trukti ne po pusę metų, o mažiausiai porą metų. Pabrėžiamas pagalbos nuolatinumas ir reguliarumas.

Diskusijų metu aptarta, koks yra (galėtų būti) vietos institucijų ir bendruomenių vaidmuo teikiant pagalbą vienišioms vyresnio amžiaus žmonėms. Nors dalyvių patirtys ir nuomonės buvo įvairios, iš esmės sutariama, kad šiuo metu trūksta efektyvaus tarpinstitucinio bendradarbiavimo ir informacijos sklaidos.

Vietos savivaldos institucijos. Manoma, kad savivaldybė gali vaidinti didelį vaidmenį. Tačiau šiuo metu priklausomai nuo LRK skyriaus vietovės, savivaldybių indėlis skirtingas. Vienur teigiama, kad savivaldybė prisideda labai mažai, kitur savivaldybės indėlis ženklesnis. Tačiau apskritai, glaudesnis LRK ir savivaldybių bendradarbiavimas būtų veiksmingas pagalbos vienišioms žmonėms teikimo procese.

Socialinės paramos skyriai. Glaudus LRK ar kitų savanorystės pagrindu pagalbą teikiančių organizacijų ir vietos socialinės paramos skyrių bendradarbiavimas ženkliai pagerintų pagalbos teikimo galimybes ir kokybę. Galima išskirti du pagrindinius bendradarbiavimo aspektus: (a) apsisveitimas informacijas ir tikslingas pagalbos nukreipimas; (b) savanorių kaip patikimų pagalbos teikėjų pripažinimas. Dalyvių teigimu, socialinės paramos skyriai galėtų nukreipti pagalbos reikalingus asmenis į LRK ar kitas organizacijas. Ypač tais atvejais, kai pats socialinės paramos skyrius reikalingos pagalbos suteikti negali, o LRK (savanoriai) galėtų. Dalyvių manymu, šiuo metu toks bendradarbiavimas veikia ribotai.

Tačiau yra vietovių, kuriose socialinės paramos sistema veikia efektyviai: „Poreikis yra, bet socialinių paslaugų centras neturi eilės, ten visus tokius apžiūri“ (F5D13). Vis tik bendrai diskusijose pabrėžiama, kad bendradarbiavimas ir ypač apsisveitimas informacija būtinas.

Vietos bendruomenės (seniūnai). Dalyvių teigimu, vietos bendruomenės, ypač kaimo vietovėse, galėtų veikti efektyviai teikiant pagalbą arba pasitelkiant savanorius, nes jos geriausiai žino, kam ir kokios pagalbos vietoje reikia. Tačiau ne visos bendruomenės veikia aktyviai arba yra užmegztas bendradarbiavimas tarp vietos bendruomenės ir LRK (savanorių). Dalyviams susidaręs įspūdis, kad vietos bendruomenės labiau linkę vykdyti kultūrinę veiklą.

Tačiau paminėta ir pavyzdžių, kai bendradarbiavimo su seniūnijomis esama: „<...> kad mes bendradarbiaujam, mes gi klausiam iš seniūnijos, kam reikia, paskambino pasakė mums, kad reikia to ir ano, kada mes ko nepadarėm? <...> Tik į Raudoną Kryžių skambina <...> Didelis ryšys yra, su Raudonu Kryžiumi, seniūnijų, čia pagrinde vien seniūnijas aptarnaujame“ (F5D1).

Sveikatos priežiūros įstaigos, šeimos gydytojai. Bendradarbiavimas su šiomis institucijomis taip pat leistų efektyviau nukreipti žmones, jei jiems reikalinga pagalba, kurios kiti suteikti negali, o LRK (savanoriai) galėtų.

Bažnytinė bendruomenė. Menkai minėta diskusijose. Keletas savanorių minėjo, kad vietos bažnytinė bendruomenė nukreipė juos ateiti į LRK.

Trečio amžiaus universitetas (TAU) (ir pan.). TAU ne kartą diskusijų metu minėtas kaip puiki vieta aktyviems vyresnio amžiaus žmonėms, kaip galimybė pačiam išspręsti vienatvės, bendravimo trūkumo klausimus.

Diskusijos rodo, kad reikėtų stiprinti tarpinstitucinį bendradarbiavimą. Kai kuriose diskusijose kalbėta apie tai, kad apskritai vietos socialinės paramos skyrius veikia gerai, bendravimas yra, tačiau suprantama, kad darbuotojų pajėgumai gali būti riboti, o pakankamai efektyvaus bendradarbiavimo pasitelkiant savanorius nėra. Dalyviai galėjo pateikti pavyzdžių, kai tarp vietos institucijų bendradarbiavimas vyksta, kai kur jis veikia visai neblogai, tačiau apskritai galima teigti, kad *nuoseklios, tvarios tarpinstitucinio bendradarbiavimo sistemos nėra*. Tarpinstitucinio bendradarbiavimo stiprinimas galėtų būti viena iš LRK vystymosi krypčių.

Diskusijose ne kartą aptartas ir informacijos sklaidos klausimas. *Informacijos sklaida* – tai yra, kaip žmogui kuriam reikia pagalbos sužinoti, kad LRK (savanoriai) yra vieni iš tų, kurie galėtų padėti – tarp dalyvių vertinta kaip nepakankamai efektyvi. Remiantis diskusijomis galima apibendrinti, kad efektyvi informacijos sklaida susijusi su šiais sprendimais:

- bendradarbiavimas su socialinės paramos skyriais;
- bendradarbiavimas su sveikatos priežiūros institucijomis;
- visuomenės supratimo bei informuotumo apie savanorystę ir teigiamo įvaizdžio stiprinimas;
- tinkamų informacijos sklaidos kanalų pasirinkimas *<tokių, kurie pasiekia (vienišus) vyresnio amžiaus žmones, yra jiems priimtini ir prieinami>*;
- asmeniniai socialiniai *<savanorių>* tinklai *<iš esmės labiausiai veikia šiuo metu>*.

VYRESNIO AMŽIAUS ŽMONIŲ POTENCIALAS SAVANORIŠKAI VEIKLAI

Vyresnio amžiaus žmonių potencialas savanoriškai veiklai yra didelis. Tačiau tyrimo metu išryškėjo du galimi savanorystės laukai: „individuali“ savanoriška veikla, tai yra, pagalba vienišioms vyresnio amžiaus žmonėms asmenine iniciatyva (neįsitraukus į organizacijos (-ų) veiklą), ir savanoriška veikla priklausant (nevyriausybinei) organizacijai. Taip pat galima suprasti, kad savanoryste laikytina ir tokia veikla, kai vyresnio amžiaus žmonės susirenka (organizacijoje) bendrauti, užsiimti bendra veikla ir tokiu būdu spręsti savo aktyvumo, užimtumo, vienetinės klausimus, net jei tiesiogiai nėra teikiama pagalba kitiems žmonėms. Su savanoryste taip pat siejama pagalba kaimynystėje arba darbas vietos bendruomenėje. *Taigi, vienos sampratos, kas tai yra savanoris, kaip veikia savanorystė, tarp tyrimo dalyvių nėra.* Šiuo požiūriu skiriasi ir LRK skyrių veiklos bei nuostatos.

Galima apibendrinti, kad dauguma tyrime dalyvavusių žmonių šiuo metu vienaip ar kitaip užsiima savanoriška veikla. Tačiau dalis tų, kurie šiuo metu reguliariai asmeniškai padeda vienišioms vyresnio amžiaus žmonėms (ir šiuo metu nepriklauso organizacijai), apie įsitraukimą į savanoriškos veiklos organizacijas aktyviau nesvarsto. Pagrindiniai jų įvardinti veiksniai – nenoras įsipareigoti, prisirišti ir būti priklausomiems (pvz., nuogąstaujama, kad tuomet reikės laikytis tam tikro tvarkaraščio, kuris jiems nebus patogus); nuogąstaujama, kad bus paskiriama teikti pagalbą, kurios potencialus savanoris nepajėgus teikti arba tai bus tam tikra materialinė našta; nerimaujama, kad svetimi, nepažįstami žmonės, pas kuriuos organizacija nukreiptų savanorius, nebus slinkę jų priimti taip, kaip priima bent kažkiek pažįstami individualiai lankomi vyresnio amžiaus žmonės.

Pagrindiniai privalumai, kuriuos šiuo metu asmeniškai pagalbą teikiantys dalyviai matytų organizuotoje savanoriškoje veikloje yra tai, kad organizacijos įgalintų tikslingiau nukreipti pagalbą (pvz., geriau informuotų, kam ir kokios pagalbos reikia) bei tikėtina suteiktų papildomas savanoriškai veiklai ir efektyviai pagalbai reikalingas priemones. Šie dalyviai mano, kad organizacija padėtų lengviau apsisiekti patirtimi, atsirastų didesnės tarpusavio palaikymo galimybės tarp pagalbą teikiančių žmonių. Iš organizacijos būtų tikimasi mokymų, kurie įgalintų efektyviau teikti pagalbą. Manom, kad priklausymas organizacijai suteiktų daugiau užtikrintumo savimi kaip pagalbą teikiančiu veikėju, keltų žmonių pasitikėjimą.

Kai kurie tyrimo dalyviai nurodė, kad šiuo metu apskritai apie savanorišką veiklą ir pagalbą kitiems nesvarsto, nes nori išnaudoti laisvą laiką savo reikmėms arba turi pakankamai šeiminių (darbinių) įsipareigojimų.

Diskusijose pabrėžta, kad savanorystės nauda pačiam savanoriui nėra apčiuopiama – visų pirma tai yra pasitenkinimo atliktu prasmingu darbu jausmas bei tai, kad savanoriška veikla gali padėti ir pačiam savanoriui (jis yra užimtas, aktyvus, jaučiasi reikalingas). Taip pat aptarta, kad būna vyresnio amžiaus žmonių, iš kurių savanoriai pasisemia patirties, jie yra įdomūs pašnekovai, tad kalbant su jais praplečiamas akiratis.

Diskusijų metu buvo aptarta, kad informacijos apie savanorišką veiklą sklaida yra nepakankama. Galima išskirti keletą aspektų. Pirma, diskusijų dalyviai susiduria su aplinkinių nepasitikėjimu ir įtarimais, kad pagalbą jie teikia turėdami savanaudiškų tikslų. Todėl mano, kad daugiau viešos informacijos apie savanoriškas veiklas, teigiamas patirtis, pagalbos poreikį ir naudą padėtų keisti tokias nuostatas. Antra, tyrimo dalyvių patirtys rodo, kad vieniši vyresnio amžiaus žmonės, kuriems yra reikalinga pagalba, ne visada žino, iš ko ir kokią pagalbą jie galėtų gauti, ir ypač – kad yra savanoriška veikla užsiimančių žmonių ir organizacijų. Tyrimo dalyvių teigimu, reikėtų tinkamai pasirinkti informacijos kanalus, kuriais naudojasi vyresnio amžiaus žmonės, visų pirma – vietinė spauda. Informacija apie savanorių teikiamą pagalbą efektyviai galėtų dalintis socialinės paramos skyriai, sveikatos priežiūros įstaigos, religinės ar vietos bendruomenės. Trečia, tyrimo dalyviai, kurie šiuo metu nėra įsitraukę į savanoriškos veiklos organizacijas, taip pat menkai žinojo apie savo gyvenamose vietovėse veikiančias organizacijas.

Tyrimo dalyviai, kurie priklauso savanoriškos veiklos organizacijoms, yra patenkinti savo įsitraukimu. Akcentuojama, kad šios organizacijos atlieka didelį darbą atsižvelgiant į turimus resursus. Tyrimo dalyviai mano, kad valstybės ir savivaldybių institucijos turėtų skirti daugiau dėmesio bei paramos tokioms organizacijoms, užtikrinti pasiteisinusių iniciatyvų tęstinumą.

Savybės svarbios būnant savanoriu

Sutinkama, savanoriui būtinos tam tikros asmeninės savybės, kurios padeda savanoriškoje veikloje. Taip pat diskusijų dalyvių patirtys rodo, kad neretai savanoriams yra reikalinga LRK (organizacijos) pagalba, patarimai, mokymai, kurie leistų minimas savybes įgyti (tobulinti).

Punktualumas. Dalyvių teigimu, lankomi žmonės pripranta prie tam tikro grafiko, laukia ir tikisi, kad savanoriai ateis būtent tada, kada buvo pažadėję. Todėl punktualumas yra būtina savybė.

Gebėjimas prisitaikyti atlikti įvairias veiklas. Nors diskusijos rodo, kad veiklos, į kurias įsitraukia savanoriai, gali būti gana skirtingos, vis tik svarbu, kad pradėjus savanoriauti žmogus galėtų pakankamai lanksčiai prisitaikyti prie įvairių situacijų, nes gali tekti atlikti ir tai, kas mažiau patinka ar priimtina.

Gebėjimas bendrauti. Kalbama ne tik apie bendrą gebėjimą bendrauti su žmonėmis, tačiau ir apie tai, kad turi gebėti bendrauti su vyresnio amžiaus, sergančiais, vienišais, ne visada pakilios nuotaikos žmonėmis. Galima išskirti keletą savybių, kurios būtinos bendraujant su vyresnio amžiaus žmonėmis: kantrybė, nuoširdumas, atjauta, empatija.

Svarbu *gebėjimas prisitaikyti prie vyresnio amžiaus žmonių savitumų.* Tai susiję su bendravimo gebėjimais. Savanoriai pabrėžia, kad vyresnio amžiaus žmonės gali būti perdėtai taupūs, irzlūs, uždari, jautriai reaguoti į bet kokius pa(si)keitimus (net ir menkus, pvz., ne į vietą padėtas daiktas) ir pan. Savanoriui reikia gebėti ramiai reaguoti į tokias situacijas, išmokti jas valdyti neįžeidžiant vyresnio amžiaus žmogaus, o taip pat neprisiimant sau emocinio krūvio.

Gebėjimas nustatyti ribas. Dalyviai yra patyrę, kad vieniši vyresnio amžiaus žmonės gali būti perdėtai reiklūs, tikėtis ypač didelio dėmesio, kartais bandyti manipuliuoti savanorio jausmais ar aplinkybėmis. Todėl savanoriui svarbu gebėti valdyti tokias situacijas.

Galimybė prisidėti materialiai. Nors tai nėra asmeninė savybė, vis tik kalbama apie tai, kad savanorystė neišvengiamai pareikalaus didesnių ar mažesnių materialinių savanorio resursų. Jei paties savanorio materialinė padėtis yra labai bloga, kartais tai gali kelti įtampų.

Sunkumai, su kuriais susiduria savanoriai

Galima išskirti keletą sunkumų, iššūkių ar apribojimų, su kuriais savanoriai susiduria savo veikloje (tai yra, teikiant pagalbą vienišiams vyresnio amžiaus žmonėms). Dalis aspektų kartojosi aptariant tai, ko savanoriai tikėtusi iš LRK (organizacijos)¹, kaip organizacija galėtų padėti savanoriams.

Emocinis (neigiamas) krūvis, kurį patiria savanoriai. Žmonių, kuriems savanoriai padeda, elgesys ne visada yra malonus. Visose grupėse dalyviai galėjo papasakoti įvairių situacijų, kuriose jie buvo atsidūrę ir kurios sukėlė nemalonius, trikdančius jausmus. Dalyviai sutinka, kad neretai yra sunku atsiriboti nuo neigiamų emocijų, jos veikia pačių savanorių savijautą, persikelia į asmeninį gyvenimą. Todėl savanoriui svarbu gebėti (išmokti) atsiriboti nuo neigiamų patirčių. Kaip bus aptarta vėliau, būtent tokio pobūdžio paramos ir (ar) mokymų savanoriai ypač pageidautų iš LRK (organizacijos). Šiuo metu pagrindiniai būdai, kaip savanoriai sprendžia emocines įtampas yra du – bando susitvarkyti asmeniškai (individualiai) arba kalbasi, tariasi su kitais savanoriais.

¹ Dalis diskusijų dalyvių buvo LRK savanoriai, kiti dalyviai kalbėjo apie nevyriausybinės organizacijas apskritai.

Žinių, kaip elgtis psichologiškai sunkiose situacijose trūkumas. Kaip bus aptarta vėliau, savanoriai labai norėtų mokymų, kaip elgtis įvairiose psichologiškai sudėtingose situacijose. Taip pat reikalinga LRK (organizacijos) parama sprendžiant tokias situacijas.

Materialiniai asmeniniai resursai, kuriuos tenka naudoti savanoriaujant, teikiant pagalbą. Aptarta, kad vis tik savanoriška veikla pareikalauja ne tik savanorio pastangų, laiko, tačiau neretai ir asmeninių materialinių resursų. Galima teigti, kad tai yra dviprasmiška situacija: iš vienos pusės, savanoriai supranta, kad nusprendus padėti žmogui, teks susitaikyti su tam tikromis išlaidomis; iš kitos pusės, savanoriai mano, kad bent dalį būtinausių išlaidų turėtų padengti (suteikti) LRK (organizacija). Pakartotinai kalbėta apie transporto išlaidas, kai reikia kažką nuvežti, (ap)lankyti toliau gyvenančius vienišus žmones ir pan. Kalbėta apie įvairius kitus asmeninius resursus kuriuos dažniau ar rečiau tenka naudoti (pvz., kažką nupirkti pagalbos reikalingam žmogui).

Pačių savanorių materialinė padėtis gali tapti dilema, ypač jei ji nėra labai gera, o savanoriška veikla reikalauja finansinio indėlio: nors norisi padėti, ne visada yra galimybės ta padaryti.

Ribotos savanorių galimybės suteikti pagalbą asmenims, kurių judėjimas (ap)ribotas. Tai iš dalies susiję su anksčiau minėtu materialinių resursų prieinamumo savanoriams klausimu. Savanoriai pastebi, kad trūksta galimybių lankomus vyresnio amžiaus žmones, ypač tuos, kurie sunkiai (ribotai) juda, kažkur nuvežti; sudaryti galimybes ne tik būti lankomiems namuose, tačiau patiems nuvykti ar būti nuvežtiems į susitikimus, renginius, pas gydytoją ar pan. Savanorių manymų, specialaus transporto prieinamumas savanoriams pagerintų, praplėstų pagalbos vienišiemis vyresnio amžiaus žmonėms suteikimo galimybes ir prieinamų veiklų įvairovę.

Savanorio statusas nėra pripažįstamas kitose institucijose, kurios teikia pagalbą arba su kuriomis tenka bendrauti savanoriams, kuomet jie teikia pagalbą vienišiemis vyresnio amžiaus žmonėms. Savanoriai susiduria su tuo, kad įvairios institucijos savanorių nelaiko lygiaverčiais partneriais, be to, savanoriai neturi formalaus statuso (pvz., savanorio tapatybės pažymėjimo). Savanorio statuso pripažinimas ir stiprinimas galėtų reikšmingai pagerinti teikiamos pagalbos galimybes.

Savanoriams kylančios dilemos. Savanoriai kai kuriose grupėse aptarė dilemas, kurios jiems kyla bei apie kurias norėtų su kažkuo pasitarti (visų pirma tikėtusi gairių iš LRK (organizacijos)). Viena jų – kaip elgtis, jei savanoriui lankomi žmonės nori atsidėkoti ar atsiskaityti. Vieningos praktikos nėra: yra priimančių tokias padėkas, kiti atsisako, dar kiti norėtų patarimo, kaip tokiais atvejais elgtis.

Veiksniai, reikšmingi vertinant vyresnio amžiaus žmonių potencialą savanoriškai veiklai

Kaip vienas aktualių veiksnių aptartas *laikas*, kurį žmogus gali skirti savanoriškai veiklai. Tyrimo dalyvių tarpe laiko, kurį jie gali skirti savanoriškai veiklai, ribos varijuoja – yra savanoriaujančių intensyviai (atrodo, kad savanorystė šiuo metu yra pagrindinė jų veikla), yra savanoriaujančių fragmentiškai. Svarbu suprasti pagrindinius veiksnius, kurie susiję su galimybėmis skirti laiko savanoriškai veiklai. Atsižvelgiant į tai, galima siūlyti skirtingas savanoriškos veiklos formas, derinti atskirų savanorių veiklas ir pan.

Laiko turėjimas labiausiai siejamas su tuo, *ar (kiek) žmogus turi kitų įsipareigojimų, ar ne*. Jei žmogus turi pagrindinį darbą, turi šeiminių įsipareigojimų (pvz., slaugo šeimos narį, prižiūri anūkus), galimybės skirti laiko savanorystei, tikėtina, mažesnės.

Nors tyrimo tema susijusi su vienu kaip sunkumu, savanoriškos veiklos požiūriu *vienatvė* įvardijama kaip privalumas – vienišas savanoris gali skirti daugiau laiko savanoriškai veiklai, lengviau savo laiką planuoti ir valdyti, patikimiau prisiimti savanoriškos veiklos įsipareigojimus.

Savanorystėje svarus *bendras asmeninis žmogaus nusiteikimas*: jei yra didesnis noras, įsipareigojimas padėti kitiems, tuomet laiko irgi bandoma daugiau surasti.

Kitas svarbus veiksnys yra vyresnio amžiaus *savanorio sveikata*. Diskusijos dalyvių tarpe buvo žmonių, kurių sveikatos būklė nėra ypač gera, tačiau jie yra linkę įsitraukti į savanoriškas veiklas. Vis tik jų pajėgumai ir tai, kokią pagalbą jie galėtų teikti, skiriasi. Atitinkamai būtų galima galvoti ir apie savanoriškos veiklos formas, į kurias tokie žmonės galėtų lengvai įsitraukti.

Galiausiai, savanoriškai veiklai skiriamas laikas susiję ir su *lankomųjų poreikiais*: kai kuriems pakanka trumpų, retesnių apsilankymų, kiti savanorių laukia daug dažniau. Tad idealiu atveju, būtų tikslinga derinti atskiro savanorio skiriamo laiko galimybes su jam priskirto lankyti žmogaus poreikiais.

Nors tyrime nebuvo keltas klausimas apie galimus lyčių skirtumus savanoriškoje veikloje, diskusijose išryškėjo keli aspektai, kurie gali būti naudingi planuojant savanorystės veiklas ar galvojant apie savanorių pritraukimo strategiją. Remiantis diskusijomis galima teigti, kad *didesnis potencialas savanoriškai veiklai yra vyresnio amžiaus moterų nei vyrų tarp; ypač tų moterų, kurios baigusios profesinę karjerą ir (arba) yra vienišos*. Tai lemia demografiniai procesai Lietuvos gyventojų tarpe (t. y., moterų tikėtina gyvenimo trukmė yra ilgesnė nei vyrų, todėl vyresniame amžiuje lieka daugiau vienišų moterų) bei socio-kultūrinių normų nulemtos vyrų ir moterų savybės (t. y., moterims pagalbos, priežiūros, bendravimo veiklos yra labiau įprastos nei vyrams, ypač dabartinių vyresnio amžiaus žmonių kartoje). Taip pat jei vyresnio amžiaus moteris nėra vieniša, gyvena šeimoje, tikėtina, kad ji turės nemažai šeiminių įsipareigojimų ir mažiau laiko galės (norės) skirti savanoriškai veiklai. Tuo tarpu vienišos vyresnio amžiaus moteris ne tik gali turėti daugiau laiko ir galimybių savanoriauti,

tačiau ir didesnę poreikį (nes tokiu būdu išvengs vienatvės, turės prasmingos veiklos, bendravimo galimybių).

Nors didžioji dauguma į diskusijas atėjusių dalyvių buvo moterys, tai nereiškia, kad vyrai nėra įsitraukę į savanorystės veiklas arba negalėtų būti į jas pritraukti. Kaip rodo diskusijos, neretai savanoriaujančių moterų vyrai joms padeda – tačiau tai pagalba konkrečiais veiksmais (nuvežti, suremontuoti, nunešti ar pan.). Taip pat aptarta, kad vyrai būtų linkę į savanorišką veiklą įsitraukti tuomet, jei iš jų būtų tikimasi konkrečių, aiškių veiksmų. Pavyzdžiui, vienoje diskusijoje dalyvavęs savanoris vyras padeda montuodamas dūmų detektorius. Vyresnio amžiaus vyrai, tikėtina, mažiau linkę įsitraukti į savanorišką veiklą padedant vyresnio amžiaus žmonėms dėl to, kad bendravimas, buitinė pagalba (pvz., skalbti, gaminti), emocinis jautrumas nėra jiems (tradiciskai) būdingos savybės. Be to, kaip minėta, daugiau yra vienišų vyresnio amžiaus moterų, kurioms reikia pagalbos, todėl ne visada vyrai gali būti priimami kaip tokios pagalbos šaltinis.

Diskusijų metu aptarta, kad tikėtina, jog *vyresnio amžiaus savanoriai gali būti tinkamesni teikiant pagalbą vienišioms vyresnio amžiaus žmonėms* nei jauni žmonės (nors tikrai minimi pavyzdžiai, kai į pagalbą veiktas puikiai įsitraukia ir jaunimas). Minėti tokie vyresnio amžiaus savanorių privalumai: panašios sampratos, interesai kaip ir tų, kuriems padedama; galimi panašūs prisiminimai ir didesnis tarpusavio supratimas; vyresnio amžiaus savanoriai, ypač tiek, kurie turi laiko ir mažiau įsipareigojimu (darbe, šeimoje) tikėtina bus patikimesni, labiau linkę įsipareigoti reguliariai, tęstinei savanorystei; saviti bendravimo gebėjimai, kurie įgyjamas su amžiumi. Tačiau taip pat pabrėžiama, kad jei žmogus jauname amžiuje neįprato teikti pagalbą kitiems, neįgijo tokio polinkio, vyresniame amžiuje pradėti savanoriauti gali būti sunku.

Apibendrinant aptartus veiksnius galima teigti, kad *didžiausias savanoriškos veiklos potencialas yra vienišų vyresnio amžiaus žmonių, ypač moterų, tarpe*, taip pat tų, kurie *nebeturi tiesioginės darbinės veiklos ar daug šeiminių įsipareigojimų* (įvertinant ir tai, kiek sveikatos būklė leidžia dalyvauti savanoriškose veiklose).

Įsitraukimas į savanorišką veiklą organizacijoje (LRK)

Remiantis tyrimo dalyvių patirtimis, galima išskirti keletą pagrindinių „kelių“ į savanorišką veiklą užsiimančią organizaciją.

Ilgalaikė savanoriška veikla („nuo senų laikų“). Tai yra, šiuo metu esantys vyresnio amžiaus žmonės pradėjo savanoriauti senai ir šia veikla užsiima iki šiol.

Savanoriu tapo po to, kai LRK (savanoriai) pačiam dalyviui suteikė pagalbą, kai jos reikėjo. Vėliau žmogus prisijungė prie savanorystės veiklų organizacijoje. Pavyzdžiui, kai kurie dalyviai slaugė artimuosius ar patys asmeniškai kreipėsi pagalbos, ją gavo iš LRK (savanorių) ir vėliau prisijungė patys.

Savanoriauti atėjo pakviesti esamų savanorių. Remiantis diskusijomis tikėtina, kad tai vienas labiausiai veikiančių būdų pritraukti naujus savanorius.

Savanoriauti atėjo pakviesti LRK vietos skyriaus vadovo. Diskusijų metu ne kartą pabrėžta, kad skyrių vadovų vaidmuo ypač svarbus pritraukiant, motyvuojant, palaikant savanorius.

Ieškojo prasmingos veikos. Dėl pasikeitusių aplinkybių (pvz., praradus darbą, grįžus iš kitos šalies) dalyvis ieškojo, kokia veikla užsiimti ir susidomėjo savanoriška veikla.

Savanoriška veikla kaip profesinės veiklos (susijusios su pagalba kitiems, bendravimu su žmonėmis) testinumas. Anksčiau dirbo su pagalba susijusį darbą arba teikdavo (teikia) mokamas pagalbos paslaugas, ir per tai atėjo į savanorystę. Apskritai, diskusijų dalyvių (savanorių) tarpe buvo nemažai žmonių, kurie atėję iš sveikatos priežiūros, socialinių paslaugų, švietimo ir panašių profesinių sričių.

Pradėjo savanoriauti kitoje organizacijoje, ir po truputį daugiau įsitraukė LRK veiklas.

Savanoriauti įkvėpė suvokimas, kokia prasminga gali būti suteikta pagalba. Dalyviai aptarė, kad patyrus, kokia svarbi yra jų suteikiama net menkiausia pagalba jaučia potraukį tęsti tokią veiklą ir prisijungti prie bendraminčių ar organizacijos. Taip pat savanorystė teikia džiaugsmo, praplečia savanorių akiratį, o tai skatina prisijungti prie šios veiklos, ją tęsti.

Vis tik sutinkama, kad tapti savanoriu gali ne bet kas. Ne bet kuris žmogus bus linkęs tai daryti arba jį įkvėps kitų pavyzdys. Tyrimo dalyvių manymu, turėtų būti tam tikras bendras žmogaus nusistatymas norėti padėti kitiems žmonėms. Įvardijama, kad tai neretai priklauso nuo šeimoje įdiegtų vertybių ir įprastų praktikų (pvz., tėvai nuolat padėdavo kitiems, ir dalyviams tai tiesiog savime suprantama nuostata), žmogaus asmeninių savybių, veiklumo, atvirumo, poreikio ir gebėjimo bendrauti.

Galimi savanoriškos veiklos organizacijoje privalumai

Tyrimo dalyviai, kurie turi savanorystės organizacijoje (visų pirma – LRK) patirties, aptarė, kokie yra galimi tokios savanorystės privalumai lyginant su savanoriška veikla, pagalbos teikimu individualiai, pavieniui.

Formuojasi platesnis draugų ratas.

Didesnės bendravimo galimybės. Aptarta, kad savanoriams būtina turėti bendraminčių, bendras patirtis turinčių žmonių, su kuriais galėtų pasikalbėti apie savanorišką veiklą, kylančius iššūkius, pasiguosti ar pasidžiaugti savanoriškos veiklos metu patirtais dalykais, tiesiog pabūti kartu su kitais savanoriais.

Apsikeitimas patirtimis (apie tai, kaip sekasi savanoriauti) ir gerosiomis praktikomis (kokie sunkumai ir kaip juos spręsti). Dalyviu manymu, tai svarbus privalumas, padedantis ne tik pačiam savanoriui, tačiau tikėtina leidžiantis efektyviau teikti pagalbą, būti „geresniu“ savanoriu. Kaip bus aptarta vėliau, savanoriams svarbu ne tik apsikeisti patirtimis ir patarimais savo vidiniame rate, jie pageidautų apsikeitimo gerosiomis praktikomis ir tarp LRK skyrių.

Tikslingiau nukreipta pagalba. Organizacija turi daugiau informacijos nei pavienis savanoris, todėl gali geriau žinoti apie pagalbos poreikį, efektyviau paskirstyti savanoriavimo veiklas, apjungti jėgas su kitomis organizacijomis.

Pasitikėjimas. Priklausymas organizacijai suteikia savanoriui daugiau patikimumo kitų žmonių akyse, todėl žmonės tokius savanorius gali lengviau priimti, nei pavyzdžiui, pavieniui atėjusį svetimą žmogų.

Galimybės tobulėti. Savanoriai pabrėžia, kad svarbu tai, jog gali dalyvauti organizacijos siūlomuose mokymuose (nors tokių galimybių norėtų gerokai daugiau).

Priemonės pagalbai suteikti. Tiek savanoriai, tiek dalyviai kurie šiuo metu nėra įsitraukę į organizacijos (-ų) veiklą, sutarė, kad priklausant organizacijai galima tikėtis gauti priemonių, kurios reikalingos teikiant pagalbą. Vėlgi, diskusijos rodo, kad įvairių priemonių, kurios reikalingos vykdant savanorišką veiklą, dalyviai norėtų turėti nuolatos.

APIBENDRINIMAS

Remiantis vyresnio amžiaus dalyvių patirtimis, tyrimo metu siekta suprasti koks yra pagalbos vienišiams vyresnio amžiaus žmonėms poreikis, kaip šiuo metu tokia pagalba yra teikiama bei koks yra vyresnio amžiaus žmonių potencialas savanoriškai veiklai, kuri būtų susijusi su pagalba vienišiams vyresnio amžiaus žmonėms.

Tyrimas atskleidė, kad gerovė vyresniame amžiuje siejama su įvairiais veiksniais, tačiau *sveikatos būklė, socialinių ryšių tinklas*, bei *asmeninės žmogaus nuostatos* labiausiai veikia bendrą gyvenimo vyresniame amžiuje vertinimą bei pagalbos poreikį ir suteikimo galimybes. Tyrimo dalyvių patirtys rodo, kad pagalbos vienišiams vyresnio amžiaus žmonėms poreikis Lietuvoje yra didelis, tačiau reikalingos pagalbos formos gali skirtis tiek priklausomai nuo gyvenamosios vietovės savybių (pvz., ar tai miestas, ar kaimas; ar labiau būdingas gyvenimas daugiabučiuose, ar individualiuose namuose; kaip išvystyta viešojo transporto infrastruktūra; kiek efektyviai gali veikti socialinės paramos skyrius ir pan.), tiek nuo žmonių, kuriems tikėtina gali būti reikalinga pagalba, savybių, poreikių ir aplinkybių.

Vienatvė vyresniame amžiuje yra daugialypis reiškinys ir į tai reikėtų atsižvelgti svarstant apie savanoriškos veiklos organizavimą. Remiantis tyrimo dalyvių patirtimis galima teigti, kad labiausiai pažeidžiami yra vyresnio amžiaus žmonės, kurių sveikatos būklė apriboja jų judėjimą ir savarankiškumą – jie gali jaustis vieniši net tais atvejais, kai gyvena kartu su šeimos nariais, artimaisiais ir yra jų prižiūrimi. Tuo tarpu vyresnio amžiaus žmonėms, kurie gyvena vieni (ir tikėtina, neturi arti gyvenančių, nuolat lankančių šeimos narių, giminaičių), tačiau yra pakankamai geros sveikatos, neretai patys linkę spręsti vienatvės problemą, įsitraukti į įvairias veiklas ir būtent tokių veiklų prieinamumą laikyti jiems reikalinga pagalba.

Tyrimas rodo, kad norint efektyviai organizuotą pagalbą vienišiams vyresnio amžiaus žmonėms, būtina stiprinti vietinį tarpinstitucinį bendradarbiavimą. Tyrimo dalyvių manymu, ypač glaudžiai turėtų bendradarbiauti vietos socialinės paramos skyriai ir savanorius vienijančios organizacijos. Manoma, kad šiuo metu tokio bendradarbiavimo nepakanka ir savanorių paslaugos nėra pakankamai išnaudojamos. Taip pat svarbu, kad savanoriai būtų labiau pripažįstami ir vertinami įvairiose institucijose, su kuriomis jiems tenka susidurti tuomet, kai jie padeda vienišiams vyresnio amžiaus žmonėms (pvz., sveikatos priežiūros institucijose, socialinės paramos skyriuose). Labiausiai pabrėžiamas informacijos apsikeitimo tarp institucijų ir savanorių vienijančių organizacijų trūkumas.

Apskritai, informacijos skaidos klausimas diskusijų metu buvo pabrėžiamas ir pakartotinai aptariamas. Galima išskirti keletą svarbių aspektų: (a) būtina efektyviau keistis informacija tarp socialinę pagalbą teikiančių institucijų ir savanorių vienijančių organizacijų apie tai, kam ir kokios pagalbos vietoje reikia bei derinti pagalbos teikimo veiksmus; (b) šiuo metu (vieniši) vyresnio amžiaus žmonės, kuriems gali būti reikalingi pagalba, nėra efektyviai informuojami, kad tokią pagalbą gali suteikti RK ar kitų organizacijų savanoriai bei ko konkrečiai galima tikėtis iš savanorių (manoma, kad tokią informaciją būtų galima platinti per socialinės paramos skyrius, sveikatos priežiūros institucijas, taip pat vyresnio amžiaus žmonėms prieinamais ir priimtinais žiniasklaidos kanalais, visų pirma per vietinę spaudą ir televiziją); (c) pasigendama platesnio visuomenės informavimo apie savanorišką veiklą, savanorius, teigiamus pavyzdžius (manoma, kad būtina stiprinti savanorių įvaizdį visuomenėje).

Savanoriškos veiklos potencialas vyresnio amžiaus žmonių tarpe yra didelis. Šiuo metu labiausiai tikėtina į savanorišką veiklą pritraukti *vienišas vyresnio amžiaus moteris*. Tačiau diskusijų metu surinkti duomenys rodo, kad tinkamai suformulavus savanoriškos veiklos užduotis, būtų galima pritraukti ir vyresnio amžiaus vyrus (tikėtina, kad jie būtų labiau linkę atlikti konkrečias pagalbos veiklas, pvz., atlikti smulkius remonto ar pan. darbus). Vis tik esamų ir potencialių savanorių tarpe yra nemenki skirtumai, kiek laiko jie galėtų skirti savanoriškai veiklai, kokias veiklas būtų linkę vykdyti bei koku mastu būtų linkę įsipareigoti (ilgalaikei) savanoriškai veiklai.